

Katarzyna Łagocka

doktorantka Psychologii UG

INTELIGENCJA EMOCJONALNA I KOMPETENCJE SPOŁECZNE A ZACHOWANIA AGRESYWNE MŁODZIEŻY GIMNAZJALNEJ

Problematyka inteligencji emocjonalnej, kompetencji społecznej i agresji interesowała mnie od dawna. Zastanawiałam się nad zachowaniami młodzieży gimnazjalnej w szkole i poza nią. Czy rzeczywiście jest tak źle z agresją i zachowaniami społecznymi młodzieży? Temu celowi poświęciłam moje badania.

Otworzyła się nowa era wpływu na młodzież szkolną. Już nie tylko koledzy, dom, ale media i komputery są wszechobecne w naszym świecie. Nauka agresji, wśród dzieci i młodocianych, polega przede wszystkim na obserwacji czynów agresywnych. Dzieci i młodzież ulegająca czarowi telewizji, a zwłaszcza prezentowanym w niej bohaterom, ma wypaczony, brutalny obraz świata i negatywny wizerunek człowieka. Nagromadzone w tych filmach przemoc, agresja i zło uświadamiają, jak wielkim zagrożeniem dla rozwijającej się psychiki dziecka są takie okrutne sceny. Nie promują pozytywnych wzorów zachowań. Wręcz przeciwnie, prowadzą do „banalizacji zła”. Korytarz szkolny stał się miejscem niepożądanych zachowań. Przemoc słowna: wulgaryzmy, przekleństwa, wyzwiska padają nie tylko z ust chłopców, ale coraz częściej dziewcząt. Agresja w wieku szkolnym może być tłumaczona na podstawie teorii agresji: społeczno-poznawczej, regulacyjnej i interakcjonizmu społecznego.

Na przyczyny agresji występującej w szkole składają się trzy czynniki: czynniki związane z instytucją i organizacją szkoły, z relacjami nauczyciele–uczniowie oraz czynniki związane z procesem nauczania. Proces nauczania może też powodować rozwój zachowań agresywnych. Niedopasowanie wymagań nauczania do możliwości dzieci, brak doceniania i podkreślania wysiłków i postępów uczniów,

skupienie się na negatywach rodzi frustrację i agresję. Agresja jest poważnym problemem w szkole. Dzieci uciekające się do tego typu zachowań sprawiają poważne trudności wychowawcze, gdyż ich zachowanie nacechowane jest brakiem zdyscyplinowania i podporządkowania, które powoduje częste naruszanie szkolnego regulaminu i innych norm życia społecznego. Osoby takie wywierają duży destrukcyjny wpływ na układ stosunków społecznych w grupie, powodując powstawanie w niej antagonizmów, zatargów i częstych konfliktów. Z przedstawionych danych wynika niezbicie, że szkoła sama sobie nie poradzi. Szkoła (w praktyce nauczyciele, którzy stanowią mniejszość) muszą otrzymać wydatne wsparcie ze strony instytucji, państwa, rodziców i podmiotów społecznych.

ROZWÓJ EMOCJONALNO-SPOŁECZNY

Rozwój psychiczny to „biologicznie zdeterminowany ciąg zmian progresywnych o charakterze kumulacyjnym, uporządkowanych w czasie, prowadzący do osiągnięcia przez jednostkę określonego stanu finalnego” (*Encyklopedia psychologii*, 1998, s. 755). Ogólnie mówiąc w okresie dzieciństwa, adolescencji rozwijają się te właściwości, które umożliwiają włączenie się w życie dorosłego społeczeństwa.

Okres wieku młodzieńczego jest pod wieloma względami kontynuacją i przedłużeniem wieku dorastania, lecz zmiany psychiczne rozwijają i polepszają się dalej w charakterystycznym dla nich kierunku. Rozwój i intensyfikacja uczuć, przypadający na wiek młodzieńczy, zmierza w kierunku i w stronę uzyskania dojrzałości uczuciowej, która rozwija się od niekontrolowanego uzewnętrzniania uczuć do poddania ich kontroli, przejście od zależności uczuciowej do niezależności, od egocentryzmu do socjocentryzmu, od nieopanowanego ulegania uczuciom do ich opanowania (Obuchowska, 1982). Dojrzałość uczuciowa to także umiejętność odraczania reakcji, ostrożności i powściągliwości, a nieraz także do rezygnacji z własnych pragnień czy zachcianek (Oatley, Jenkins, 2003).

Kształtowanie się orientacji społecznych jest procesem zmieniającym się wraz z wzrostem kompetencji i nabywaniem nowej wiedzy, a także wraz z krystalizowaniem się niejednorodnych i różnorodnych doświadczeń. Rozszerzenie doświadczeń życiowych i wprawy młodzieży sprzyja ugruntowaniu się jej społecznych orientacji, co przypada na czas młodzieńczości oraz lata następne (Kielar-Turska, Białecka-Pikul, 2000).

INTELIGENCJA EMOCJONALNA I KOMPETENCJE SPOŁECZNE

Inteligencję emocjonalną z innymi typami inteligencji łączy funkcja adaptacyjna. Inteligencja emocjonalna człowieka stanowi predyktor efektywności radzenia sobie przez niego w sytuacjach życiowych. Jest uznawana za rodzaj inteligencji odrębny od innych (Goleman, 1997).

Mierzona tradycyjnymi testami inteligencja „predyspozycji akademickich” nie daje odpowiedzi na pytanie, co dany człowiek osiągnie, ani w nauce, ani na gruncie pozaszkolnym. Ten problem przyczynił się do zainteresowania innymi wyznacznikami osiągania sukcesu w sytuacjach życiowych, sytuacjach społecznych. Na popularności zyskały szczególnie w ostatnim dwudziestoleciu pojęcia inteligencja społeczna i zdolności społeczne czy zdolności interpersonalne, inteligencja praktyczna, a od przełomu lat dziewięćdziesiątych poczynając, inteligencja emocjonalna i kompetencje społeczne (Jakubowska, 1996).

PRZEDMIOT BADANIA

Badanie przeprowadziłam 13 lutego 2008 roku w Gimnazjum nr 1 w Bytowie. W badaniu wzięło udział 91 osób; 44 dziewczęta i 47 chłopców. Przebadałam 4 klasy, dwie klasy I i dwie klasy III. Testy były wypełniane na godzinach wychowawczych. Każde badanie trwało 45 minut w każdej klasie. Klasy, w których przeprowadzałam testy, były to klasy tzw. „dobre”, należą do przodujących w szkole. Uczniowie tych klas osiągają wysokie wyniki w nauce. Młodzież odcytana, inteligentna, z ambicjami, chętnie wypełniała kwestionariusze. Postawę młodzieży oceniam jako współpracującą.

HIPOTEZY

- 1) W miarę wzrostu inteligencji emocjonalnej maleje skłonność do zachowań agresywnych.
- 2) Uczniowie klas starszych uzyskują wyższe wyniki w kwestionariuszu mierzącym inteligencję emocjonalną i kompetencje społeczne.
- 3) Dziewczęta uzyskują wyższe wyniki w inteligencji emocjonalnej i kompetencjach społecznych.
- 4) Dziewczęta uzyskują niższe niż chłopcy wyniki w agresji.
- 5) Dziewczęta uzyskują, w porównaniu z chłopcami, wyższy wynik w skalach mierzących agresję pośrednią.

- 6) Chłopcy uzyskują, w porównaniu z dziewczętami, wyższy wynik w skali agresji bezpośredniej.

NARZĘDZIA BADAWCZE

Wykorzystałam Kwestionariusz Agresywności Młodzieży – Reaktywność Emocjonalna KAM – RE (Radtke, Sajewicz-Radtke, 2007), Kwestionariusz Kompetencji Społecznych KKS, Kwestionariusz Inteligencji Emocjonalnej INTE.

Kwestionariusz KAM – RE przeznaczony jest do diagnozowania poziomu agresji u dzieci i młodzieży w wieku od 13 do 16 lat. Narzędzie mierzy agresję na pięciu skalach: agresji bezpośredniej, agresji pośredniej, drażliwości emocjonalnej, opozycyjności oraz agresji werbalnej. Autorzy postulują, iż agresywność jest względnie stałą dyspozycją człowieka do przejawiania działań agresywnych. Zachowanie agresywne zaś, to każde celowe działanie zmierzające, w sposób bezpośredni lub pośredni, do wyrządzenia krzywdy podmiotowi, także wszelkie zachowania będące ekspresją nagromadzonych uczuć agresywnych.

Kwestionariusz KKS jest kwestionariuszem samoopisowym, którego poszczególne pozycje są określeniami różnych czynności lub zadań, wyrażonymi w formie bezokolicznikowej. Badany ma oceniać efektywność i łatwość, z jaką je wykonuje (Jak dobrze poradziłeś sobie, gdybyś miał...?). Łączna liczba pozycji wynosi 90, z czego 60 to pozycje diagnostyczne (dotyczące kompetencji społecznych). Większość pozycji diagnostycznych składa się na trzy czynnikowe skale:

- I (kompetencje warunkujące efektywność zachowań w sytuacjach intymnych, 15 pozycji),
- ES (kompetencje warunkujące efektywność zachowań w sytuacjach ekspozycji społecznej, 18 pozycji),
- A (kompetencje warunkujące efektywność zachowań w sytuacjach wymagających asertywności, 17 pozycji).

Kwestionariusz INTE składa się z 33 pozycji, które mają charakter stwierdzeń w większości sformułowanych w pierwszej osobie. Badany ocenia na skali od 1 do 5 stopień, w jakim zgadza się, że poszczególne zdania odnoszą się do niego (od „zdecydowanie nie zgadzam się” do „zdecydowanie zgadzam się”). Znaczną większość stwierdzeń da się zakwalifikować jako dotyczące zdolności lub umiejętności. Charakter pozycji kwestionariusza INTE pozostaje w znacznym stopniu zgodny z założeniem dotyczącym przedmiotu pomiaru, określającym go jako zdolności składające się na inteligencję emocjonalną, kompatybilną z koncepcją Salovey’a i Mayera.

WYNIKI BADAŃ

Tabela 1. Różnice pomiędzy klasami (cała grupa) w zakresie różnych skal agresji

Forma agresji	Średnia klasa I	Średnia klasa III	t	df	p
Agresja bezpośrednia	20,12766	23,02273	-2,00230	89	0,048296
Agresja pośrednia	29,85106	32,88636	-1,60027	89	0,113083
Drażliwość	25,14894	28,22727	-2,99149	89	0,003591
Agresja werbalna	32,10683	38,84091	-2,74739	89	0,007271

Na podstawie tabeli 1 stwierdzono istotnie statystycznie wyższe wartości w grupie uczniów trzeciej klasy gimnazjalnej w stosunku do wyników uczniów pierwszej klasy gimnazjum w obszarze skal agresji bezpośredniej, drażliwości i agresji werbalnej. Tendencja jest taka sama, jak w przypadku pozostałych zmiennych. Większą skłonność do zachowań agresywnych ujawniają uczniowie starsi. Można powiedzieć, że tendencja do zachowań agresywnych wzrasta z wiekiem.

Tabela 2. Różnice między klasami (u dziewcząt) w zakresie różnych form agresji

Forma agresji	Średnia klasa I	Średnia klasa III	t	df	p
Agresja bezpośrednia	16,52174	20,76190	-2,57766	42	0,013547
Drażliwość	24,60870	28,38095	-2,71135	42	0,009666
Agresja werbalna	29,52174	38,42857	-4,39575	42	0,000074
Skala kłamstwa	8,26087	6,23810	2,26335	42	0,028843

Na podstawie tabeli 2 stwierdzono istotnie statystycznie wyższe wartości w grupie dziewcząt z klas III gimnazjum w stosunku do wyników dziewcząt I klas gimnazjalnych w obszarze skal agresji bezpośredniej, drażliwości, agresji werbalnej, natomiast niższe w skali kłamstwa. Zachowania agresywne częściej ujawniają starsze dziewczęta. Natomiast w skali kłamstwa wyższy wynik uzyskały dziewczęta z klas młodszych. Nasuwa się hipoteza, że uczennice starsze przedstawiają się w lepszym świetle, zdając sobie sprawę z aprobaty społecznej.

Fakt, iż dziewczęta z klasy III częściej ujawniają zachowania agresywne, obala stereotyp związany z płcią.

Tabela 3. Różnice między klasami u chłopców w zakresie różnych form agresji

Forma agresji	Średnia klasa I	Średnia klasa III	t	df	p
Agresja bezpośrednia	23,58333	25,08696	-0,73872	45	0,463915
Agresja pośrednia	33,25000	34,56522	-0,48047	45	0,633219
Drażliwość	25,66667	28,08696	-1,58319	45	0,120382
Opozycyjność	22,25000	23, 08696	-0,50145	45	0,618499
Agresja werbalna	34,58333	35,39130	-0,30490	45	0,761847
Skala kłamstwa	7,000000	7,82609	-0,88041	45	0,383316

Na podstawie tabeli 3 w grupie męskiej nie stwierdzono istotnej statystycznie różnicy pomiędzy pierwszą a trzecią klasą gimnazjum w zakresie badanych zmiennych. Poziom agresji u chłopców się nie zmienia, tendencja do stosowania zachowań agresywnych utrzymuje się u nich jako stała, stabilna.

Tabela 4. Różnice pomiędzy płciami w zakresie różnych skal agresji

Forma agresji	Średnia dziewczęta	Średnia chłopcy	t	df	p
Agresja bezpośrednia	18,54545	24,31915	-4,29137	89	0,0000045
Agresja pośrednia	28,56818	33,89362	-2,89559	89	0,004761

Tabela 4 pokazuje, że u chłopców w stosunku do dziewcząt stwierdzono istotnie statystyczne wyższe wartości średnie na skali agresja bezpośrednia i agresja pośrednia. Wynik ten potwierdza postawioną hipotezę, że chłopcy, w porównaniu z dziewczętami, częściej posługują się agresją bezpośrednią. W rezultacie badania okazało się, że chłopcy częściej niż dziewczęta stosują także agresję pośrednią. Wynik ten jest niezgodny z przyjętą hipotezą, która zakłada, że agresja pośrednia bardziej charakteryzuje dziewczęta. Ogólnie można powiedzieć, że chłopcy zachowują się w sposób agresywny istotnie częściej niż dziewczęta. Pozostałe zmienne nie różnicowały badanych ze względu na płeć.

Tabela 5. Wyniki (steny) w zakresie różnych skal agresji dla dziewcząt

Badane	Agresja bezpośrednia	Agresja pośrednia	Drażliwość	Opozycyjność	Agresja werbalna
Dziewczęta I klasa	16,5 5	26,3 5	24,6 4	20,7 5	29,5 5
Dziewczęta III klasa	20,7 6	31,0 5	28,4 6	22,9 6	38,4 5

Jak wynika z tabeli 5, rezultaty dziewcząt są bardziej zróżnicowane – od 4 do 6 stena. Szczególnie widać, że dziewczęta starsze są bardziej drażliwe i nieco bardziej skłonne do stosowania agresji bezpośredniej w porównaniu z dziewczętami młodszymi.

Tabela 6. Wyniki (steny) w zakresie różnych skal agresji dla chłopców

Badani	Agresja bezpośrednia	Agresja pośrednia	Drażliwość	Opozycyjność	Agresja werbalna
Chłopcy I klasa	23,6 6	33,3 5	25,7 5	22,3 6	34,6 6
Chłopcy III klasa	25,1 6	34,6 5	28,1 6	23,1 6	35,4 6

Z tabeli 6 wynika, że niezależnie od klasy, u chłopców wyniki mieszczą się w granicach 6 stena, wyniki te są przeciętne, niezróżnicowane. Chłopcy nie preferują żadnych form agresji. Z jednakowym natężeniem stosują wszystkie formy zachowań agresywnych. Zgodnie z normami dla wieku i środowiska pochodzenia rezultaty badań młodzieży są przeciętne, typowe dla populacji.

Tabela 7. Różnice pomiędzy klasami (cała grupa) w zakresie kompetencji społecznych

Kompetencje społeczne	Średnia klasa I	Średnia klasa III	t	df	p
Sytuacje intymne	42,3617	44,2500	-1,33788	89	0,184345
Ekspozycja społeczna	51,8511	53,2955	-0,81077	89	0,419662
Asertywność	49,2979	49,8409	-0,36877	89	0,713173
Wynik ogólny	143,7234	147,7955	-0,98726	89	0,326194

Rezultaty zawarte w tabeli 7 świadczą o tym, że poziom kompetencji społecznych uczniów klas starszych jest wyższy. Różnica ta nie osiąga poziomu statystycznej istotności, jednak widać wyraźną tendencję w danych liczbowych. Wynik ten potwierdza hipotezę 3.

Tabela 8. Różnice pomiędzy płciami w zakresie kompetencji społecznych

Kompetencja	Średnia dziewczęta	Średnia chłopcy	t	df	p
Asertywność	47,7500	51,2553	-2,45803	89	0,015907
Wynik ogólny	143,6591	147,5957	-0,95409	89	0,342624

Z tabeli 8 wynika, że u chłopców w stosunku do dziewcząt stwierdzono istotnie wyższy poziom kompetencji społecznej (kompetencji warunkującej efektywność zachowań w sytuacjach wymagających asertywności). Ogólny wynik chłopców jest także wyższy, co oznacza, że ich poziom kompetencji społecznych jest wyższy niż u dziewcząt; należy traktować go jako wskaźnik pewnej tendencji, która nie osiąga poziomu statystycznej istotności. Problem ten wymaga dalszych badań.

Tabela 9. Wyniki (steny) dla poszczególnych kompetencji społecznych dla dziewcząt

Badane	Zachowania intymne	Ekspozycja społeczna	Asertywność	Wynik ogólny
Dziewczęta I klasa	42,9 5	52,1 5	48,6 5	143,5 3
Dziewczęta III klasa	44,1 5	51,8 5	46,7 5	143,7 2

Z tabeli 9 wynika, że dziewczęta mają wszystkie wyniki przeciętne (5 sten). Nie zmienia się to od klasy I do III.

Tabela 10. Wyniki (steny) dla poszczególnych kompetencji społecznych dla chłopców

Badani	Zachowania intymne	Ekspozycja społeczna	Asertywność	Wynik ogólny
Chłopcy I klasa	41,8 5	51,6 5	143,7 5	143,7 3
Chłopcy III klasa	44,4 6	54,6 6	151,6 6	151,6 4

Z tabeli 10 wynika, że chłopcy mają wszystkie wyniki przeciętne (5–6 sten). Poprawiają się nieco w miarę wzrastania (z 5 stenu na 6). Widać także, że rezultaty chłopców są nieco wyższe niż rezultaty dziewcząt. Dziewczęta w żadnej skali nie osiągnęły 6 stena. Wyniki ogólne zarówno dziewcząt jak i chłopców są w ogóle niskie (3–4 sten), nawet nie plasują się wśród wyników przeciętnych. Rezultat ten należy uznać za niekorzystny; młodzież, która brała udział w badaniach, prezentuje się jako niedostatecznie społecznie dojrzała jak na swój wiek (wynik ogólny poniżej średniej dla populacji). A przecież w skalach agresji młodzież ta uzyskała wyniki przeciętne. Badani uczniowie zachowują się agresywnie być może dlatego, że ich ogólny poziom kompetencji społecznej jest za niski.

Tabela 11. Różnice pomiędzy klasami na skali inteligencja emocjonalna (cała grupa)

Skala	Średnia I klasa	Średnia III klasa	t	df	p
INTE(EQ)	116,5106	117,0682	-0,158525	89	0,874402

Tabela 12. Różnice pomiędzy klasami na skali inteligencja emocjonalna (u dziewcząt)

Skala	Średnia I klasa	Średnia III klasa	t	df	p
INTE(EQ)	117,5652	116,3333	0,275826	42	0,784035

Rezultaty zawarte w tabeli 11 i 12 ujawniają, że wiek nie różnicuje poziomu inteligencji emocjonalnej uczniów traktowanych jako cała grupa, ani dziewcząt. Podczas pobytu w gimnazjum dziewczęta nie rozwinęły swojej inteligencji emocjonalnej.

Tabela 13. Różnice pomiędzy klasami na skali inteligencja emocjonalna (u chłopców)

Skala	Średnia I klasa	Średnia III klasa	t	df	p
INTE(EQ)	115,50000	117,7391	-0,410166	45	0,683630

Jak widać w tabeli 13 pomiędzy wynikami grupy młodszej i starszej nie ma różnicy istotnie statystycznej, niemniej jednak zarysowuje się tendencja taka, że uczniowie starsi uzyskali rezultat wyższy, świadczący o wyższym poziomie inteligencji emocjonalnej. Nasuwa się hipoteza taka, że być może chłopcy rozwijają z wiekiem inteligencję emocjonalną. Problem ten wymaga dalszych badań.

Tabela 14. Różnice pomiędzy płciami na skali inteligencja emocjonalna

Skala	Średnia dziewczęta	Średnia chłopcy	t	df	p
INTE(EQ)	116,9773	116,5957	0,108471	89	0,913866

W tabeli 14 widzimy, że średnie wyniki w skali INTE dziewcząt i chłopców są takie same, a więc poziom inteligencji emocjonalnej badanych dziewcząt nie jest wyższy niż badanych chłopców. Rezultat ten jest sprzeczny z postawioną hipotezą 3, że poziom inteligencji emocjonalnej dziewcząt jest wyższy. Była to hipoteza zgodna ze społecznym stereotypem płci i nie została potwierdzona. Kwestia ta wymaga dalszych badań.

Tabela 15. Wyniki (steny) dla skali inteligencji emocjonalnej dla dziewcząt

Badane	INTE(EQ)
Dziewczęta I klasa	117,56 4
Dziewczęta III klasa	116,33 4

Z tabeli 15 wynika, że średnia dziewcząt zarówno dla klas I jak i III mieści się w obszarze 4 stena. Wynik ten należy uznać za niski, zbyt niski w świetle norm. Badane dziewczęta prezentują się jako osoby przeciętnie agresywne, o niższej niż przeciętna w populacji inteligencji emocjonalnej i niższych niż przeciętnie kompetencjach społecznych. Rezultat ten należy uznać za niekorzystny z wychowawczego punktu widzenia.

Tabela 16. Wyniki (steny) dla skali inteligencji emocjonalnej dla chłopców

Badani	INTE(EQ)
Chłopcy I klasa	115,5 4
Chłopcy III klasa	117,7 5

Z tabeli 16 wynika, że średni wynik chłopców z klas III poprawił się i mieści się na granicy 4–5 stena. Wynik ten należy uznać za niski, choć jest nieco wyższy niż rezultat dziewcząt. Chłopcy w przeciwieństwie do dziewcząt, jakby dokonali

w gimnazjum pewnego postępu w zakresie rozwoju swojej inteligencji emocjonalnej, co należy oceniać jako proces pozytywny.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Podsumowując należy wskazać, że wyniki skłonności do zachowań agresywnych dziewcząt są bardziej zróżnicowane niż u chłopców – w granicach od 4 do 6 stena. Szczególnie widać, że dziewczęta starsze (z klas III) zachowują się w sposób bardziej drażliwy i nieco bardziej są skłonne do stosowania agresji bezpośredniej. U chłopców niezależnie od klas wyniki skłonności do zachowań agresywnych mieszczą się w granicach 6 stena. Są to wyniki przeciętne, nie zróżnicowane, chłopcy nie preferują żadnych form agresji. Ich skłonność do zachowań agresywnych wydaje się stabilna (nie wzrastała z wiekiem).

U chłopców, w stosunku do dziewcząt, stwierdzono istotnie wyższy poziom kompetencji społecznej w jednej skali („kompetencji warunkującej” efektywność zachowań w sytuacjach wymagających asertywności). Ogólny wynik chłopców jest wyższy niż u dziewcząt, co oznacza, że ich poziom kompetencji społecznej jest wyższy. Należy traktować go jako wskaźnik pewnej tendencji, która nie osiąga poziomu statystycznej istotności. Problem ten wymaga dalszych badań.

Dziewczęta wszystkich klas mają bardzo niskie wyniki w skalach kompetencji społecznej (5 sten). Nie zmienia się on od klasy I do III, zachowując stabilność tak jakby dziewczęta podczas pobytu w gimnazjum (2,5 roku) nie rozwijały swoich umiejętności społecznych. Rezultat ten należy uznać za niekorzystny. Chłopcy też osiągają niskie wyniki przeciętne w skalach kompetencji społecznej (5–6 sten). Poprawiają się nieco w miarę wzrastania (z 5 stena na 6).

Wyniki inteligencji emocjonalnej badanych uczniów są niskie (steny 4–5). Przy czym najwyższy wynik uzyskali uczniowie (chłopcy) z klas III, co jest niezgodne ze stereotypem płci. Średnia dziewcząt w skali inteligencji emocjonalnej zarówno młodszych jak i starszych konsekwentnie utrzymuje się jako niska (4 sten). Być może dlatego nie została potwierdzona hipoteza o zmniejszaniu się częstości zachowań agresywnych w miarę wzrostu poziomu inteligencji emocjonalnej. Poziom ten jest tak niski u dziewcząt, że nie są one w stanie kontrolować zachowań agresywnych. Nasuwa się pytanie o przyczyny tego stanu rzeczy, co wymaga dalszych badań.

Młodzież, zarówno chłopcy jak i dziewczęta, a szczególnie dziewczęta, wymaga pracy zarówno ze strony nauczycieli, pedagogów jak i rodziny nad rozwojem inteligencji emocjonalnej i kompetencji społecznych i nad samokontrolą skłonności do zachowań agresywnych.

Jak na młodzież, która za kilka tygodni opuści gimnazjum i podejmie naukę w szkole średniej, to nie jest ona zbyt dobrze przygotowana do życia społecznego i do podejmowania nowych wymagających ról społecznych – kompetencje społeczne na poziomie 3 i 4 stena. Porównanie między dziewczętami a chłopcami wypada: na korzyść chłopców – wyższy poziom kompetencji społecznych, a na korzyść dziewcząt – niższy poziom skłonności do zachowań agresywnych.

Wyniki przeprowadzonych badań nie potwierdzają oczekiwań o dużym nasileniu skłonności do zachowań agresywnych u młodzieży gimnazjalnej (wyniki w granicach 5–6 stena). Ujawniły natomiast zbyt niski poziom inteligencji emocjonalnej i kompetencji społecznych u badanych uczniów, co wskazuje na niedostatki socjalizacji i pewne zaniedbania w tym zakresie.

BIBLIOGRAFIA

- Encyklopedia psychologii*, 1998, Fundacja „Innowacja”, Warszawa.
- Goleman D., 1997, *Inteligencja emocjonalna*, Media Rodzina, Poznań.
- Jakubowska U., 1996, *Wokół pojęcia „kompetencja społeczna” ujęcie komunikacyjne*, Przegląd Psychologiczny, 39, s. 29–40.
- Kielar-Turska M., Białecka-Pikul M., 2000, *Wczesne dzieciństwo*, [w:] *Psychologia rozwoju człowieka*, t. 2, B. Harwas-Napierała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka*, PWN, Warszawa.
- Mayer J. D., Salovey P., 1997, *Rozwój emocjonalny a inteligencja emocjonalna*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań.
- Obuchowska I., 1982, *Psychologiczne aspekty dojrzewania*, [w:] A. Jaczewski, B. Wojnarowska (red.), *Dojrzewanie*, WSiP, Warszawa.
- Oatley K., Jenkins J. M., 2003, *Zrozumieć emocje*, PWN, Warszawa.
- Radtke B. M., Sajewicz-Radtke U., 2006, *Agresja wśród młodzieży gimnazjalnej – konstrukcja kwestionariusza agresywności młodzieży „reaktywność emocjonalna”*, praca magisterska niepublikowana.

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE EMOTIONAL INTELLIGENCE, SOCIAL COMPETENCE AND THE LEVEL OF AGGRESSION AMONG JUNIOR HIGH STUDENTS

The research on the junior high was conducted in 2008. I tested 44 girls and 47 boys from first and third grades. In my research I used the following methods: questionnaires KAM-RE, INTE, KKS. I made six hypothesis, three of which were confirmed. There appeared new phenomena such as the increase in aggression among girls proportional to their getting older. For the young people who in a couple of weeks are bound to graduate from the junior high and continue education in a high school, they are prepared neither to engage in a social life nor to take up new demanding social roles. The group of the tested girls present themselves as being aggressive on an average level, but having lower than average in the population level of emotional intelligence and lower than average social competences. The outcome of my research was inadequate level of emotional intelligence and social competences among the students questioned which indicates the deficiencies of socialising process and certain negligence in this area.